

Title : Malaysia-Indonesia: Pengalaman Hubungan Dua Negara
Serumpun

Author(s) : Muhammad Alfrido Husein

Institution : Fakultas Hukum, Universitas Sultan Ageng Tirtayasa

Category : Article

Topics : International Relations

Malaysia-Indonesia: Pengalaman Hubungan Dua Negara Serumpun

Muhammad Alfrido Husein (1111200040)

Fakultas Hukum Universitas Sultan Ageng Tirtayasa

Email : alfridohusein@gmail.com

PENDAHULUAN

Hubungan Malaysia dengan Indonesia merupakan satu hubungan tradisi yang diasaskan kepada nilai sepunya dari sudut rumpun bangsa yang sama, persamaan budaya dan agama. Dari segi sejarah, tamadun Melayu yang telah wujud di rantau ini merupakan kesinambungan tamadun-tamadun yang telah terbentuk di kedua-dua buah negara. Kegemilangan kerajaankerajaan Melayu seperti kerajaan Srivijaya, Majapahit, Melaka, Johor Lama, Perlak dan Pasai merupakan penanda aras yang penting dalam menilai pencapaian dan kegemilangan tamadun Melayu di peringkat antarabangsa dalam zaman tersebut. Namun demikian penyatuan ini telah pecah berikutan dengan termeterainya Perjanjian Inggeris-Belanda pada tahun 1824 yang sekaligus telah memisahkan tamadun Melayu menjadi entiti politik yang berbeza akibat perencanaan dua kuasa penjajah. Strategi yang dilaksanakan oleh British dan Belanda ke atas Malaysia dan Indonesia adalah berasaskan kepada kepentingan ekonomi dan geo-strategik mereka. Perjanjian ini juga merupakan sebahagian dari agenda “pecah dan perintah” (divide and rule) pihak Barat ke atas alam Melayu ini.

PEMBAHASAN

Sebagaimana yang dinyatakan, susur galur hubungan Malaysia dan Indonesia boleh diteliti sejak perkembangan tamadun Melayu di rantau ini. Kedudukan Asia Tenggara amnya dan Nusantara khususnya yang berada di antara dua peradaban besar Asia iaitu Hindu dan Buddha menyebabkan kawasan ini dipengaruhi oleh kedua-dua peradaban tersebut. Sehubungan dengan itu kebangkitan peradaban Melayu adalah melibatkan kedua-dua elemen. Menurut Harrison (1964): South-east Asia has never been in any sense an isolated or self contain unit. Because of its crossroads situation on the map of Asia it has always been peculiarly exposed to external infl uences; it has been a meeting ground of commerce, cultures and civilization.

Faktor geo-politik merupakan faktor yang paling penting yang telah mencorakkan perkembangan sejarah peradaban yang selari antara Indonesia dan Malaysia kerana kedudukannya yang berhampiran. Selanjutnya dari segi perkembangan budaya Malaysia-Indonesia iaitu perkembangan tamadun, zaman pra- sejarah menunjukkan dengan jelas mengenai hubungan kebudayaan di kedua-dua negara dengan pengaruh-pengaruh luar khususnya China (Ismail, 1984). Tamadun Melayu Nusantara dimulai dengan period Indianization. Penemuan-penemuan inskripsi di bahagian Jawa Barat dan di bahagian pantai timur Borneo iaitu di muara Kuantan di kawasan Kutei menunjukkan ciri-ciri yang terdapat dalam manuskrip dari India Selatan yang dikatakan dihasilkan di sekitar abad keempat sebelum Masihi. Menurut Koentjaraningrat walaupun inskripsi yang ditemui tersebut tidak mempunyai tarikh namun ciri-ciri dan bentuk yang terdapat pada manuskrip tersebut mempunyai persamaan dengan manuskrip yang ditemui di India Selatan¹

Perkaitan persamaan Malaysia-Indonesia banyak dikaitkan dengan Bahasa Melayu. Beberapa sarjana Eropah seperti Hendrik Kern dan Von Heine-Geldern yang mengkaji asal usul bahasa-bahasa di Kepulauan Melayu mendapati terdapat dua golongan pengembara yang telah sampai ke Kepulauan Melayu. Mereka ialah orang-orang dari Yunnan yang telah mengembara ke daerah-daerah Asia Tenggara sejak 2500 SM. Kumpulan ini merupakan penduduk asal Asia Tenggara dan turut dikenali sebagai Melayu Proto. Selepas itu kira-kira tahun 1500 SM, satu kumpulan lain telah keluar mengembara ke selatan dan dikenali sebagai Melayu Deutro. Mereka mendiami tanah-tanah subur di kawasan pingir-pingir pantai Asia Tenggara.

Kedatangan kumpulan baru ini menyebabkan orang-orang Melayu Proto telah melarikan diri ke kawasan yang lebih terpencil. Kumpulan ini kemudiannya dikenali sebagai puak Jakun, Mah Meri, Jahut, Temuan, Biduanda dan lain-lain. Manakala Melayu Deutro pula merupakan kumpulan yang lebih cekap dalam pelayaran. Mereka telah merantau dan mendiami seluruh Nusantara. Bangsa Melayu Proto ini pada mulanya menuturkan satu bahasa yang sama tetapi lama kelamaan bahasa-bahasa yang dipertuturkan oleh mereka berpecah menjadi cabang-cabang bahasa yang berlainan. Ia seperti bahasa Jawa, Dayak, Minangkabau, Batak dan lain-lain. Perbezaan ini wujud natijah dari hubungan mereka yang telah terpisah oleh laut dan

---

¹ R.M Koentjaraningrat. (1975). *Introduction to the Peoples and Cultures of Indonesia and Malaysia*. London: Cummings Publishing Company

gunung-ganang. Namun begitu, walaupun bahasa-bahasa ini mempunyai kelainan namun jika dikaji dari segi susur galurnya ia merupakan bahasa yang berasal dari satu induk²

Dari segi perkaitan Malaysia dan Indonesia dari segi bahasa, bahasa Melayu merupakan asas kepada kewujudan bahasa Indonesia. Perkara ini dinyatakan oleh Septy Ruzui (1968); It may not be known that Indonesian is different from Malay spoken in the Malay Peninsular, but at the same time, it should be admitted that based on Malay the Indonesians have developed their national languages, the “Bahasa Indonesia. Menurut Ruzui lagi, bahasa Melayu itu sendiri lahir di Pulau Sumatra. Ia kemudiannya telah berkembang ke Semenanjung Malaysia pada abad ke 13 dan tersebar ke kawasan-kawasan lain di seluruh gugusan pulau-pulau Melayu melalui migrasi penduduk Melayu. Beberapa kajian juga menunjukkan beberapa bukti mengenai bahasa Melayu pada masa itu tersebar di Kepulauan Melayu di luar kawasan asalnya iaitu kerajaan Srivijaya³.

Berasaskan senario hubungan kedua-dua negara pada penghujung tahun 1950-an dan awal 1960-an, dapat diperhatikan banyak perkara yang telah mencetuskan pergeseran di antara Malaysia-Indonesia. Kemuncak kepada senario tersebut ialah meletusnya konfrontasi pada tahun 1963 hingga 1966. Sebagaimana yang telah dijelaskan oleh sarjana-sarjana dalam dan luar negara seperti Brackman (1963), Pluvier (1965), Mackie (1974), Zainal Abidin (1980), M. Ghazali (1982) dan Nik Anuar (2000), penubuhan Malaysia pada 16 September 1963 merupakan titik tolak penting kepada tindakan ketenteraan Indonesia ke atas Malaysia melalui dasar konfrontasi. Indonesia mendakwa penubuhan Malaysia merupakan satu agenda Barat yang bertujuan untuk mengepung Indonesia; “The Jakarta regime has often said, ad nauseum, that neocolonialist Malaysia is a threat to Indonesia and that Malaysia was being formed to encircle Indonesia”⁴

Mengenai penubuhan Malaysia, sebenarnya Indonesia telah sedia maklum mengenai niat British untuk memberikan kemerdekaan kepada Malaysia dan juga wilayah-wilayah yang berjiran secara bersama dan tidak berasingan demi untuk menjaga keutuhan wilayah yang bakal merdeka itu. Perkara ini diakui oleh Hatta yang dalam pertemuan dengan Pesuruhjaya Tinggi British di AT iaitu Malcolm MacDonald pada pertengahan November 1949 iaitu selepas

---

² Abdullah Hassan. (1980). *Linguistik Am untuk Guru Bahasa Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.

³ Septy Ruzui. (1968). *A Relations Between Indonesian, Malay and Some Philippine Languages*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. Kementerian Pelajaran Malaysia.

⁴ Leifer. M. (1983). *Indonesian Foreign Policy, The Royal Institute of International Affairs*. London: George Allen & Unwin.

Persidangan Meja Bulat di e Hague, Belanda. Dalam pertemuan tersebut Hatta menyatakan bahawa beliau akan turut gembira sekiranya British dapat memberikan kemerdekaan ke atas Malaysia dan wilayah-wilayah lain.

Penamatan konfrontasi telah memulihkan hubungan yang telah terputus selama lebih kurang tiga tahun. Pada 31 Ogos 1967, Pejabat Perhubungan Malaysia di Jakarta dan Pejabat Perhubungan Indonesia di Kuala Lumpur telah menjalankan semua misi diplomatik antara kedua-dua buah negara. Dengan termeterainya Perjanjian Pemulihan Persahabatan itu, satu paradigma baru telah muncul iaitu pemikiran terhadap keperluan hubungan bilateral yang lebih erat dan diterjemahkan dalam konteks yang lebih luas iaitu bekerjasama ke arah mewujudkan hubungan serantau di kalangan negara-negara di Asia Tenggara. Perkara ini jelas melalui ucapan Tun Abdul Razak dalam upacara menandatangani perjanjian pemulihan hubungan yang antara lain menyatakan; “The nation of SouthEast Asia must cooperate and be sincere to one another, to play an important role in achieving good co-operation and friendship among the countries in Southeast Asia”⁵

Sehubungan dengan pemikiran tentang keperluan perlu diwujudkan satu kerjasama antara negara yang lebih luas, ASEAN (Association of South East Asian Nations) telah ditubuhkan pada 8 Ogos 1967 dalam Deklarasi Bangkok, di Bangkok. Pertubuhan ini diasaskan atas rangka yang telah dicadangkan oleh Indonesia yang dikenali sebagai South East Asia Association For Regional Cooperation (SEARC) (Muhamad Hear, 1976). Kini ASEAN wujud sebagai sebuah pertubuhan serantau, pertubuhan ini masih mampu memberikan jaminan kepada keselamatan rantau ini dan penerusan hubungan di kalangan negara-negara ahli dalam ASEAN. Ia diperkukuhkan lagi melalui pertubuhan yang berkaitan dengan pertubuhan tersebut termasuklah IMT-GT iaitu sebuah kerjasama segi tiga yang melibatkan Indonesia, Malaysia dan Thailand dalam khusus bagi pertumbuhan ekonomi ketiga-tiga negara yang sekali gus memberikan manfaat kepada ASEAN.

Tidak dapat dinafi kan pemulihan hubungan Malaysia-Indonesia memberikan banyak makna terhadap pengisian hubungan serumpun kedua-dua buah negara. Indonesia kembali menjadi penyumbang kepada perkembangan pendidikan di Malaysia sebagaimana sebelum meletusnya konfrontasi Malaysia-Indonesia. Peranan dalam menyediakan para pensyarah, latihan perguruan, pertukaran para pelajar di institusi pengajian tinggi di antara Malaysia-dan Indonesia telah wujud sejak awal 1970-an lagi. Manifestasi terpenting dalam kerjasama ini

---

⁵ Foreign Affairs Malaysia. (1966). 1: 3. Kuala Lumpur: Wisma Putra.

terbukti dalam penglibatan Indonesia terhadap usaha untuk menubuhkan Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) pada tahun 1970. Usaha merintis jalan kerjasama dengan Indonesia dalam menubuhkan sebuah universiti yang menggunakan bahasa kebangsaan sebagai bahasa pengantar di Malaysia ini dimulakan oleh Datuk Abdul Rahman Yaakob yang menjadi Menteri Pelajaran pada masa itu.

Hubungan Malaysia-Indonesia masa kini juga boleh ditakrifkan sebagai satu bentuk hubungan “memakmurkan tetangga (prosper thy neighbor)”. Ia membawa makna hubungan yang wujud telah mewujudkan suasana “win-win”. Ia lebih banyak merujuk kepada tumpuan warga Indonesia yang mencari nafkah di Malaysia yang merupakan kumpulan pekerja asing yang paling ramai di negara ini. Sumber dari Kementerian Hal Ehwal Dalam Negeri (Malaysia) menyatakan pada tahun 2006 dianggarkan seramai 1,221,409 orang pekerja Indonesia berada di Malaysia yang mewakili sebanyak 64.4 peratus dari jumlah pekerja asing di negara ini. Manakala kira-kira 1.5 juta lagi merupakan Pendatang Asing Tanpa Izin (PATI). Walaupun terdapat kes-kes terpencil yang melibatkan pekerja-pekerja Indonesia dalam jenayah di Malaysia, kerajaan negara ini mengambil tindakan-tindakan yang sewajarnya mengikut lunas undang-undang.

Namun begitu tidak dapat dinafikan bahawa sebagai sebuah negara berjiran, konflik di antara kedua-dua buah negara mudah berlaku. Contohnya soal pertindihan tuntutan ke atas Pulau Sipadan dan Pulau Ligitan. Pertikaian lebih 30 tahun ini akhirnya dibawakan ke peringkat antarabangsa apabila ia dibawa ke Mahkamah Keadilan Antarabangsa di The Hague (ICJ). Keputusan mahkamah pada 17 Disember 2002 telah menyerahkan kedua-dua pulau kepada Malaysia. Selain dari itu, peristiwa Ambalat juga mengundang kontroversi dalam hubungan kedua-dua buah negara dan ia secara jelas telah diselesaikan melalui saluran diplomatik. Hubungan pancawarna Malaysia-Indonesia turut dicorakkan oleh isu Manohara-Tengku Temenggung yang mendapat liputan yang meluas dalam kalangan rakyat Indonesia. Krisis keluarga itu telah disensasikan oleh media massa Indonesia yang telah mencetuskan sedikit ketegangan hubungan dalam kalangan rakyat kedua-dua buah negara. Isu Batik Indonesia juga menjadi sebahagian dari konflik antara dua buah negara. Namun begitu dengan persefahaman yang tinggi dalam kalangan pemimpin Malaysia-Indonesia, isu-isu tersebut berjaya diredakan.

Kadang kala hubungan Malaysia-Indonesia agak jelas dipengaruhi oleh isu-isu yang kecil dan perkara-perkara yang bersifat kontroversi seperti isu Manohara dan Tengku

Temenggung. Demikian juga dengan isu Tarian Pendet, Lagu Rasa Sayang. Mungkin pihak Indonesia menyifatkan perkara-perkara tersebut sebagai serius dan perlu diperhalusi. Namun perkara yang membangkitkan persoalan dalam hubungan dua hala dengan Malaysia ialah respons dari rakyat di negara itu terhadap isu-isu yang muncul dalam masalah hubungan diplomatik ini agak keterlaluan. Dalam masa yang sama rakyat Malaysia lebih bersikap tenang dengan masalah-masalah yang ditimbulkan oleh sebilangan rakyat Indonesia di negara ini.

PENUTUP

Melihat kepada pengalaman hubungan serumpun Malaysia-Indonesia, kedua-dua negara perlu memperkasakan hubungan dua hala dengan memupuk usaha sama strategik melampaui paksi tradisional. Perdana Menteri Malaysia iaitu Datuk Seri Najib Tun Abdul Razak pernah menyatakan bahawa walaupun kedua-dua negara berkongsi asas hubungan tradisional yang kuat tetapi tuntutan zaman menghendaki Malaysia dan Indonesia mengatur langkah lebih pragmatik dan saling menguntungkan. Beliau juga turut menyarankan untuk memperkasakan hubungan itu, kedua-dua negara perlu memupuk kerjasama strategik berasaskan kepentingan bersama yang bersifat ekonomi, sosiobudaya serta bidang politik antarabangsa, teknologi dan pendidikan. Beliau seterusnya berkata sepanjang lima dekad yang lepas ianya mempunyai pasang surut namun hakikatnya hubungan kedua-dua terus berkekalan disebabkan oleh faktor serumpun yang wujud sebagai elemen penyatuan hubungan. Sebenarnya hubungan Malaysia-Indonesia telah mempunyai asas dan penerusan yang kukuh. Pengisian dalam hubungan yang sedang wujud hanya perlu disertai dengan persefahaman dan sikap saling memerlukan banyak di kalangan pemimpin mahupun di pihak rakyat di kedua-dua buah negara.

Keakraban hubungan mempunyai potensi membangunkan semula sejarah hegemoni dunia Melayu yang pernah wujud satu ketika dahulu. Ternyata sekali pengurusan politik dan polisi dalam kedua-dua buah negara mampu memberikan kesan yang besar dalam penerusan hubungan Malaysia dan Indonesia dalam dekad-dekad yang akan datang. Atau dengan kata lain peranan pihak elit politik sama ada di Malaysia mahupun di Indonesia memberikan kesan yang besar dalam penerusan hubungan antara kedua-dua buah negara. Perkara penting supaya dalam mengejar kepentingan ekonomi, keselamatan dan keutuhan wilayah, hubungan “adik-abang” yang berkonsepkan bangsa serumpun ini mampu terus bertahan.

DAFTAR PUSTAKA

Abdullah Hassan. (1980). *Linguistik Am untuk Guru Bahasa Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.

Foreign Affairs Malaysia. (1966). 1: 3. Kuala Lumpur: Wisma Putra.

Leifer. M. (1983). *Indonesian Foreign Policy, The Royal Institute of International Affairs*. London: George Allen & Unwin.

R.M Koentjaraningrat. (1975). *Introduction to the Peoples and Cultures of Indonesia and Malaysia*. London: Cummings Publishing Company

Septy Ruzui. (1968). *A Relations Between Indonesian, Malay and Some Philippine Languages*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. Kementerian Pelajaran Malaysia.